

تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی نیمه دوم دوره ابتدایی (پایه‌های ششم) بر اساس فعالیت‌های خواننداری

ایوب سعادت مهر^۱، زکیه دستمرد^۲

چکیده

هدف اصلی از پژوهش حاضر تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی نیمه دوم دوره ابتدایی (پایه ششم) بر اساس فعالیت‌های خواننداری عوامل خلاقیت گیلفورد بوده است. بر اساس جامعه آماری کتاب فارسی تعیین گردیده است و ابزار اندازه‌گیری، محتوای دو کتاب فارسی یعنی کتاب خواننداری و نوشتاری (در پایه ششم) و فرم محقق ساخته می‌باشد. به منظور تحلیل محتوا از روش واحد ثبت در زمینه استفاده شده است و با استفاده از جداول، فراوانی و درصد به توصیف و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است. روایی ابزار اندازه‌گیری از طریق فرمول در پایه ششم توافق و پایایی ابزار بر اساس روش ضریب توافق زمانی طی سه ماه متوالی با انجام پذیرفت. تحلیل و تفسیر داده‌ها بر اساس SPSS استفاده از فرمول همبستگی پیرسون و نرم‌افزار شاخص‌های آمار توصیفی و از فرمول آزمون تفاوت فراوانی با اتکا بر فرمول کای اسکوئر (خی دو) تک متغیر مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که: بیشتر محتوا و تصاویر کتاب‌های فارسی (خواننداری و نوشتاری) هر سه پایه در سطح حافظه شناختی قرار دارند و به سطح تفکر واگرا و ارزشیاب کمتر توجه شده است. در پایه ششم سطح تفکر همگرا، حافظه شناختی و تفکر واگرا از تعادل نسبتاً خوبی برخوردار می‌باشد لازم به ذکر است در سطح اصالت و محتوا در سطح روانی؛ و محتوا، فعالیت‌ها و تمرینات و تصاویر خواننداری و نوشتاری ششم بیشتر در سطح روانی طراحی شده است.

کلمات کلیدی: تحلیل محتوا، کتاب فارسی، پایه ابتدایی، عوامل خلاقیت گیلفورد، حافظه شناختی

۱_ مقدمه

^۱ نویسنده مسئول، لیسانس، رشته آموزش ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان شیراز، saadatmehrayoob1356@gmail.com
^۲ لیسانس، رشته ادبیات فارسی، دانشگاه یاسوج، dastmard.zakiye9985@gmail.com

یکی از مهم‌ترین کتاب‌های درسی در دوره ابتدایی کتاب فارسی می‌باشد. زبان فارسی بنا بر اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران زبان رسمی و از ارکان هویت علمی و فرهنگی ایرانیان است. تجدیدنظر اصولی در برنامه‌های درسی و بالا بردن کیفیت و کارایی آن‌ها یکی از ضرورت‌های مسلم نظام آموزشی است. زبان فارسی حافظ وحدت و هویت ملی کشور است و سبب اعتلا رشد فرهنگی و اجتماعی مردم میهن ماست. (راهنمای برنامه درسی زبان‌آموزی ابتدایی ۱۳۸۰)

تحقیق حاضر با این پیش‌فرض انجام گرفته است که محتوای خوب و مناسب کتاب‌های فارسی نیمه دوم دوره ابتدایی (پایه‌های چهارم، پنجم و ششم) می‌تواند در رشد و شکوفایی خلاقیت فراگیران تأثیر مثبت و مطلوبی داشته باشد. به‌وسیله این تحقیق دو مسئله مهم در نظام آموزشی یعنی وضعیت محتوای کتاب‌های فارسی نیمه دوم دوره ابتدایی و تأثیر آن در خلاقیت ذهنی دانش‌آموزان و همین‌طور نقشی که محتوای کتاب‌های درسی در شکوفایی خلاقیت فراگیران می‌تواند داشته باشد. مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. این تحقیق به این منظور انجام گرفته است که مشخص کند، کتاب‌های فارسی (پایه ششم) تا چه حد بر اساس عوامل خلاقیت گیلفورد شکل گرفته و به چه میزان به این عوامل پرداخته است؟

۲_ ادبیات تحقیق

۲_۱_ دیدگاه گیلفورد

جامع‌ترین نظریه و دیدگاه مربوط به خلاقیت توسط گیلفورد، دانشمند آمریکایی تعریف شده است. در دیدگاه او خلاقیت برحسب تفکر واگرا تعریف شده است. تفکر واگرا ویژگی مهم خلاقیت است و با تفکر همگرا تفاوت محسوسی دارد. در تفکر همگرا، نتیجه تفکر از قبل معلوم است یعنی همیشه یک جواب درست یا غلط وجود دارد. اما در تفکر واگرا جواب قطعی وجود ندارد و تعداد زیادی جواب احتمالی ممکن است وجود داشته باشد که از نظر منطقی همه‌ی آن‌ها صحیح است. تفکر واگرا یک جست‌وجوی ذهنی است که به دنبال تمام راه‌حل‌های ممکن برای یک مسئله است.

۲_۲_ تفکر

تفکر از نظر لغوی در فرهنگ به معنای اندیشه کردن، اندیشیدن و فکر کردن است. داوری یا ارزیابی از فعالیت هوشیارانه، ذهن و محصول عمل اندیشیدن است. (افشار، حکمی، 1381)

تفکر، شکل بسیار پیچیده‌ی رفتار انسان و عالی‌ترین شکل فعالیت عقلی و ذهنی است. به عبارت دیگر، تفکر یک فرایند شناختی است که به‌وسیله‌ی رموز یا نشانه‌های نمایانگر اشیا و حوادث مشخص می‌شود. (شعاری نژاد، 1370)

تفکر سازمان دادن و تجدید سازمان در یادگیری گذشته: «ویناک³ تفکر را چنین تعریف می‌کند جهت استفاده در موقعیت فعلی است»

۲_۳_ خلاقیت در محتوای کتاب

بیشتر افراد بر این باورند که هرگز نمی‌توان اندیشه و فکر را به‌صورت مستقیم و به‌عنوان درسی مجزا تعلیم داد و می‌گویند چیزی تحت عنوان آموزش تفکر وجود ندارد. این ادعا که هیچ راه عملی برای تدریس مستقیم فکر کردن وجود ندارد، فقط می‌تواند، از روی بی‌اطلاعی باشد. البته که راه‌های عملی وجود دارد از جمله می‌توان کشور ونزوئلا را نام برد که هر کودک در مدرسه در خلال دوره تحصیلی خود هفته‌ای دو ساعت در تفکر شرکت می‌کند. (لنگرودی، 1387)

مواد درسی باید متناسب با آمادگی و تجربیات قبلی فراگیران باشد زیرا اگر محتوا با فعالیت‌های یادگیری متضمن رفتاری باشد که فراگیران قادر به انجام دادن آن نباشند. برنامه ریزان و مؤلفان باید اطلاعات کافی در مورد فراگیرانی که برنامه و محتوا برای آن‌ها انتخاب می‌شود، داشته باشند. چون توانایی‌ها و مشکلات انسان را از محیط اجتماعی او نیز تأثیر می‌پذیرد و تفاوت محیط و تجربیات یادگیری سبب تفاوت کیفیت خلاقیت می‌شوند، اگر در محتوای درس و طرح پرسش‌ها و تألیف به این تفاوت‌ها توجه نشود. محتوا به‌درستی یاد گرفته نخواهد شد. (کریمی، 1387)

³ Vinake

۲_۴_ نقش زبان و ادبیات فارسی

زبان در حقیقت دو نقش عمده دارد: از طرفی به ابزاری برای ایجاد ارتباط بین افراد جامعه زبانی می‌باشد و از طرفی دیگر تکیه‌گاه فرهنگ است که به معنای وسیع آن در کنار عناصر دیگر، ادبیات را نیز در بردارد (زندى، 1378) یکی از اهدافی که برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دنبال می‌کند. شناخت فراگیران از سنت ادبی و فرهنگی، ارج نهادن به این سنت‌ها در عین جهل و ارزیابی، اصلاح و تحول در این سنت‌ها می‌باشد. (حسینی، 1388)

به یاری ادبیات، انسان هر آنچه می‌تواند انجام دهد در جایگاه واقعیت جبران می‌کند و به آنچه رنگ عینیت و تجلی محسوس می‌بخشد. زبانی که برای ارتباط به کار می‌رود، «باید باشد و نیست» از لحاظ زیباشناختی بسیار ساده و به‌دوراز هرگونه پیرایه است. اما زبان ادبی با تغییراتی در ساخت‌های آوایی حرفی و نحوی و معنایی زبان، آن را طوری سامان می‌دهد که حس، زیباشناختی انسان و طبع هنری او را تحت تأثیر خود قرار دهد. (ملکی، 1385)

۲_۵_ اهمیت کتاب فارسی دوره ابتدایی

کتاب فارسی از کتاب‌های اساسی دوره ابتدایی است که باید ایفاگر نقش‌ها و فعالیت‌های گوناگون برای تحقق اهداف زبان‌آموزی، نگرشی، املائی، ادبی و مهارت‌های زندگی باشد تا دانش‌آموزان را برای زیستن متعالی و شناخت درست و دقیق زبان و فرهنگ و ادبیات آماده کند. (راهنمای تدریس معلم، 1390)

زبان فارسی ما حافظ وحدت و هویت ملی کشور و سبب اعتلای رشد فرهنگ و اجتماعی مردم میهن ماست برنامه درسی زبان‌آموزی در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی از اهمیت فراوان برخوردار است. زیرا علاوه بر موارد مذکور در یادگیری دیگر دروس از قبیل ریاضی، دینی و علوم تأثیر به‌سزایی دارد. (سند برنامه و تألیف کتب درسی، 1387)

اصول حاکم بر برنامه درسی فارسی ششم ابتدایی همسو با برنامه‌ی درسی ملی، اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی فارسی نیز با فرایندی منطبق بر و بسترسازی برای دستیابی به قرب الی الله و حیات طیبه ویژه دانش‌آموزان «فطرت‌گرای توحیدی» طراحی می‌شوند.

زمینه‌سازی برای ارتقاء آداب و مهارت‌های زندگی در کودکان با توجه به جنبه‌های کاربردی و مهارت‌های زبانی تقویت تفکر انتقادی و خلاقیت و گسترش فرهنگ مطالعه مستمر در زندگی کودک از اصول جامع برنامه درسی فارسی هستند. به‌کارگیری جدیدترین دستاوردهای حوزه ادبیات کودکان و تأکید بر شیوه‌های غیرمستقیم آموزش نکات زبانی، اخلاقی، ارزشی و شناختی و ترسیم مسیر آموزش زبان فارسی از ساده به تکامل‌یافته و از زبان طبیعی به زبان معیار از اصولی هستند که در تدوین برنامه استفاده می‌شوند. (راهنمای تدریس معلم، 1393).

رویکرد و همسویی هدف‌گذاری در کتاب فارسی ششم با برنامه‌های درسی ملی الگوی هدف‌گذاری در تألیف کتاب فارسی ششم در نظر گرفتن پنج عنصر تفکر، تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق در چهار عرصه ارتباط متربی با خود، خدا، خلق و خلقت است که این ارتباطات در شبکه‌ای مفهومی، مرتبط و به هم تنیده می‌شوند. و ساختار و ماهیت اصلی محتوای کتاب فارسی پایه ششم را رقم می‌زنند. این الگوی هدف‌گذاری باعث می‌شود تا دانش‌آموزان در حد رشد و توان خود به صلاحیت معرفت و تسلط به زبان و ادبیات فارسی دست یابند. (راهنمای تدریس معلم، 1393)

۲_۶_ اهداف کلی کتاب فارسی ششم ابتدایی

الف) حیطة شناختی

- گسترش و تعمیق حوزه نشانه‌ها و معانی مناسب.
- توسعه و تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار.
- آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن.
- آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان و شیوه‌های خواندن و نوشتن.
- آشنایی با انواع پاره مهارت‌های نگارشی.

ب) حیطة عاطفی

- پرورش و تقویت علاقه به ارج‌گذاری به زبان و ادبیات فارسی.
- ایجاد فضا برای بیان مناسب و مؤثر احساسات و علائق و افکار دانش‌آموز.
- بسترسازی برای گسترش نگرش مثبت به مطالعه و خوشنویسی.

۲_۷_ خلاقیت در محتوای کتاب درسی فارسی

خلاقیت تولید ایده یا محصول نو و مبتکرانه‌ای است که در برهه‌ای از زمان برای «نزولی» به نظر خالق یا شخص دیگری رضایت‌بخش باشد. حتی اگر این ایده یا محصول را شخص دیگری کشف کرده باشد یا جامعه آن را نو و مبتکرانه به حساب نیاورد، باز هم خلاقیت وجود دارد. (ملکی، 1387)

از آنجاکه آموزش در دوره ابتدایی بیش‌تر متوجه مفاهیم عام و پایه در هر یک از رشته‌های علمی است، می‌توان برنامه‌های درسی را به صورت درهم‌تنیده و از طریق پیوند زدن موضوعات درسی ریاضی، علوم، زبان‌آموزی، بهداشت و ... و با تأکید بر مهارت‌های اجتماعی، عاطفی و اخلاقی تنظیم کرد. (ملکی، 13)

۲_۸_ محتوا

محتوا می‌تواند به‌عنوان دانش، مهارت‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌هایی توصیف گردد که می‌بایست یاد گرفته شود. (نیکلس و نیکلس - میرزا بیگی، 1389، ص 161)

برخی از برنامه ریزان درسی ممکن است محتوا را معادل دانش بگیرند محتوا موضوع درسی خلاصه‌ای از حقایق، مفاهیم و تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌های مشابه دانش در رشته مورد نظر است. (اورنستین وهانکینز، 1993، میرزابیگی 1389)

۲_۹_ تحلیل محتوا

از جمله تعاریف بیان شده برای تحلیل محتوا عبارت است از:

فن پژوهش عینی، اصولی و احتمالاً کمی در محتوای ارتباطات به منظور تفسیر آن. (مزنو محسنی، 1384)

تجزیه و تحلیل یک روش علمی است، برای ارزشیابی و تشریح عینی و منظم پیام‌های آموزشی (شعبانی، 1381)

(2002) تحلیل محتوا را روش خلاصه کردن و تحلیل کمی پیام‌ها، که متکی بر روش نیوپندورف⁴ علمی است بیان می‌کند. (انتشار کهن، 1389)

(1972) در تعریف دیگری آورده است که: منظور از تحلیل محتوا آن است که بتوان، یک مین تیز⁵ متن گفته یا نوشته شده را بر اساس خصوصیات زبانی، به‌طور واقع‌بینانه (عینی) و سیستماتیک شناخت و از آن‌ها نیز استنتاج‌هایی درباره مسائل غیرزبانی یعنی خصوصیات فردی و اجتماعی گوینده و نویسنده و ... بود. (فراملکی، 13)

۳_ روش‌شناسی تحقیق

از آنجاکه پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است لذا از روش‌های تحقیق کمی و کیفی استفاده شده است. روش کمی مورد استفاده تحلیل محتوا و پژوهش ارزشیابی است

۳_۱_ روش تحلیل محتوا

تحلیل محتوا عبارت است از قرار دادن اجزای یک متن در تعدادی طبقه که از پیش تعیین شده است. کمیت کلمه‌ها، جمله‌ها یا پاراگراف‌ها بر حسب این طبقات، نتیجه تحلیل را تعیین می‌کنند. هدف تحلیل محتوا مانند همه تکنیک‌های پژوهشی فراهم آوردن شناخت، بینش، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است. در تحقیق حاضر، واحدهای تحلیل شامل دو مفهوم واحد ثبت و واحد زمینه انتخاب می‌باشد. واحد ثبت در این تحقیق کلمه و جمله انتخاب شده است. واحد ثبت، به بخش معنی‌دار قابل رمزگذاری از محتوا، اطلاق می‌گردد که در اجرای تحلیل، از محتوا انتخاب شده و طبقه مربوط به خود قرار گرفته و سپس مورد شمارش قرار می‌گیرد. (نوریان، 1390)

۳_۲_ جامعه آماری

کتاب جلد دوم نوشتاری (پایه ششم مهارت‌های نوشتاری) با 96 صفحه شامل تصاویر، فعالیت‌ها و تمرین‌های مربوط به هر درس در قالب املا، نگارش، کارگاه و نویسندگی ارائه گردیده است.

⁴ Neuendorf

⁵ Mayntz

۳_۳_ ابزارهای گردآوری داده‌ها

ابزارهای این تحقیق، کتاب بخوانیم و بنویسیم (و کتاب فارسی پایه ششم) خوانداری و نوشتاری و فرم محقق ساخته با توجه به مدل ساختار هوش گیلفورد می‌باشد.

طبقات موردنظر در این تحقیق عبارت است از:

محتوا

محتوای حافظه شناختی: محتوایی که به بیان چیزهایی می‌پردازد که قبلاً اتفاق افتاده و در داخل کتاب به بیان توضیحات آن پرداخته شده و نوعی آگاهی صرف محسوب می‌شود. مانند: تعاریف و توضیح و...

محتوای همگرا: محتوایی که تعداد زیادی حقایق در ترکیب خاص کنار هم قرار گرفته‌اند و از حاصل آن‌ها یک جواب ممکن به دست می‌آید.

محتوای واگرا: محتوایی که زمینه لازم را برای تفکر آزاد در فراگیران فراهم می‌کند و از آن‌ها طلب فعالیت و پاسخ‌های چندگانه می‌کند.

محتوای ارزشیاب: محتوایی که چیزی را در متن ارزیابی می‌کند و در مورد درستی آن‌ها نظر می‌دهد.

تمرینات و فعالیت‌ها

تمرینات و فعالیت‌های شناختی پریشی که فراگیران را وادار به بازآفرینی مطالب که قبلاً فرا گرفته است، بنماید.

تمرینات و فعالیت‌های همگرا: پریشی است که به وسیله آن فراگیران تعدادی از حقایق را انتخاب و آن‌ها را طوری کنار هم قرار دهد که از حاصل آن یک جواب ممکن و صحیح به وجود می‌آید.

تمرینات و فعالیت‌های واگرا: پریشی که فرد در آن آزاد است در یک وضعیت کمبود اطلاعات، ایده‌های تازه‌ای از خودش خلق کند.

تمرینات و فعالیت‌های ارزشیاب: پریشی که فراگیران را وادار می‌کند یک زنجیره ارزشی برای خود برقرار نموده و سپس مسائل را با آن ارزش‌ها بسنجد، به عبارت دیگر آن را مورد قضاوت قرار دهد.

تصویر

تصویر شناختی: تصویری که مضمون آن یکی از مفاهیم یا مطالب درس را نشان دهد.

تصویر همگرا: تصویری که مشاهده آن باعث تفکر در یادگیرنده می‌شود.

تصویر واگرا: تصویری که زمینه ذهنی مساعد را برای تفکر آزاد در خصوص موضوع موردنظر به وجود می‌آورد و فراگیر را به فعالیت وادار می‌دارد.

تصویر ارزشیاب: تصویری که با مشاهده آن، نوعی ارزش‌گذاری و قضاوت روی آن صورت می‌گیرد.

روانی (سیالی): در هر یک از واحدهای (تحلیل محتوا، فعالیت‌ها، تمرینات و تصاویر) سرعت بیان و تولید هرچه بیشتر مفاهیم، جملات و ایده‌ها را شامل می‌شود.

انعطاف‌پذیری: در هر یک از واحدهای (تحلیل محتوا، فعالیت‌ها، تمرینات و تصاویر) دور شدن از امور رایج و قطع رابطه با تفکر مبتنی بر عادت را شامل می‌شود.

اصالت: در هر یک از واحدهای (تحلیل محتوا، فعالیت‌ها، تمرینات و تصاویر) توانایی تفکر با شیوه‌ای غیرمتداول و خلاف عادت را شامل می‌شود.

۳_۴_ روایی ابزار جمع‌آوری داده‌ها

محقق به منظور به دست آوردن روایی صوری ابزار پژوهش از نظرت سه نفر از صاحب‌نظران معلمان دره‌پایه (چهارم، پنجم، ششم) جمعاً معلم با سابقه و مدرک تحصیلی لیسانس به بالا استفاده نموده است.

در مرحله عملیاتی اول محقق مفاهیم عملیاتی را توضیح داده و به یکپارچه شدن در تحلیل مفاهیم و تعاریف رسیدند.

در مرحله دوم: 50 گویه از کتاب انتخاب شده و از صاحب‌نظران خواسته شد که نظر خود را در مورد این 50 گویه مورد تحلیل قرار داده و نتایج به دست آمده را در اختیار محقق قرار دهند.

۳_۵_ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور آزمون فرضیه‌های تدوین شده، مطابق با روش اجرایی که توضیح داده شد، تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی بهره گرفته شده است که عبارتند از:

الف) در بخش آمار توصیفی از جدول توزیع فراوانی، درصد آزمون تفاوت فراوانی با استفاده از روش (کای اسکور) دوتک (متغیری استفاده شده است. به منظور سرعت بخشیدن در کار صورت گرفته است. SPSS آماری محاسبه کلیه مراحل با استفاده از نرم‌افزار

ب) در بخش آمار استنباطی (تحلیلی)، به شرح و تفسیر و تحلیل فراوانی‌ها پرداخته شده است.

۴_ تجزیه و تحلیل داده

بخش اول: بررسی نمونه‌های مورد مطالعه

ویژگی‌های کتاب‌های فارسی پایه‌های ششم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۰_۱۳۹۹

پایه ششم

کتاب فارسی پایه ی ششم خود از دو کتاب مجزای خوانداری و نوشتاری تشکیل شده است که در تحقیق حاضر محتوای هر دو کتاب (کل مطالب و فعالیت‌ها و تصاویر کتاب فارسی) بررسی شده است.

کتاب خوانداری در پایه ششم شامل ساختار زیرمی‌باشد:

الف) ساختار نوشتاری ب) ساختار تصویری

الف) ساختار نوشتاری:

خود به دو بخش زیر تقسیم شده است که عبارتند از: ویسیم مدنظر قرار گرفته است.

متون اصلی: در قالب متن درس‌ها.

فعالیت‌های پایانی بعد از درس عبارتند از:

خودارزیابی: هدف ارائه ی پاسخ شفاهی برخاسته از تفکر و برداشت از محتوای درس، مهارت سخن گفتن، فن بیان و میزان درک دانش‌آموز از مطالب درس.

یادآوری: هدف: رشد مهارت‌های زبانی، شناخت ساختمان نحوی زبان فارسی، تفسیر و بازشناسی کاربرد واژه‌ها، تشریح عناصر زبانی. کارگاه درس پژوهی: هدف: تجسم بخشیدن به آموزه‌های درسی، مشارکت در کار گروهی، تقویت تفکر جمعی، عمق بخشیدن به یادگیری.

ب) ساختار تصویری:

کلیه ی تصاویر کتاب، تصویر رو و پشت جلد، تصاویر درس‌ها، تصاویر حکایت‌ها، تصاویر بخوان و بیندیش‌ها، کتاب نوشتاری در پایه ششم شامل ساختار زیر می‌باشد.

الف) ساختار نوشتاری ب) ساختار تصویری

الف) ساختار نوشتاری

- فعالیت‌های درس با هدف سنجش و ارزشیابی از آموخته‌های کتاب خوانداری و بر پایه ی متن درس طراحی شده‌اند.
- املاء با هدف تکیه بر متن درسی که ماهیت املائی دارند و آموزه‌های املائی.
- نگارش: هدف، آموزش نوشتن اولیه و ساده و سیراز کلمه تا کلام را دنبال می‌کند.
- کارگاه نویسندگی: دستیابی به مهارت نوشتن و روی آوردن به یک کار خلاقانه و آفرینشی.
- تحلیل: هدف از این تمرین نوشتاری، یادآوری آموخته‌ها، پرورش حافظه و به یاد سپاری درازمدت، تقویت توانایی درک و دریافت، رشد قدرت جمع بندی و تحلیل نهایی دانش‌آموزان است.

ب) ساختار تصویری:

کلیه ی تصاویر کتاب فارسی نوشتاری از تصویررو، پشت جلد و تصاویر مربوط به فعالیت‌های کتاب بنویسیم مدنظر قرار گرفته است.

بخش دوم تجزیه و تحلیل داده‌ها

۵_ نتایج بررسی محتوای کتاب‌های فارسی پایه ششم ابتدایی

با توجه به انتخاب روش تحلیل محتوای هر کتاب که بر اساس روش وجود یا عدم وجود ویژگی مورد نظر در واحد ثبت (کلمه، جمله) و با استفاده از روش‌های متداول آمار توصیفی مانند تعیین فراوانی و درصد هر طبقه و جداول توزیع فراوانی و درصد تمامی مفاهیم ساختار کتاب‌ها نتایج به دست آمده ارائه شده به بررسی و تحلیل آن‌ها پرداخته شده است.

میزان تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی با سطوح حافظه شناختی، تفکر همگرا، تفکر واگرا و تفکر ارزشیاب چه قدر است؟ با توجه به داده‌های به دست آمده نتایج زیر حاصل شده است.

جدول شماره (۱) تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) (۱) پایه ششم ابتدایی با اعمال ذهنی گیلفورد (فراوانی شده است)

		مشاهده شده					
جمع		تفکر ارزشیاب	تفکر واگرا	تفکر همگرا	حافظه شناختی	اعمال ذهنی گیلفورد	
	143	9	45	56	33	فراوانی	فعالیت
	%100	%6	%31	%39	%24	درصد فراوانی	(۱)

جدول شماره (۲) تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) (۲) پایه ششم ابتدایی با اعمال ذهنی گیلفورد (فراوانی مشاهده شده)

		مشاهده شده					
جمع		تفکر ارزشیاب	تفکر واگرا	تفکر همگرا	حافظه شناختی	اعمال ذهنی گیلفورد	
	143	12	38	46	47	فراوانی	فعالیت
	%100	%8	%27	%32	%33	درصد فراوانی	(۲)

جدول شماره (۳) تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) (۳) پایه ششم ابتدایی با اعمال ذهنی گیلفورد (فراوانی مشاهده شده)

		مشاهده شده					
جمع		تفکر ارزشیاب	تفکر واگرا	تفکر همگرا	حافظه شناختی	اعمال ذهنی گیلفورد	
	143	12	31	45	55	فراوانی	فعالیت
	%100	%8	%23	%31	%38	درصد فراوانی	(۳)

جدول شماره (۴) فارسی (خوانداری) (1-2-3) پایه ششم ابتدایی با اعمال ذهنی گیلفورد (فراوانی مشاهده شده)

		مشاهده شده					
جمع		تفکر ارزشیاب	تفکر واگرا	تفکر همگرا	حافظه شناختی	اعمال ذهنی گیلفورد	
	143	11	38	49	45	فراوانی	فعالیت

							(3-2-1)	
							درصد فراوانی	
		100%	8%	27%	34%	31%		
جدول شماره (۵) تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی با اعمال ذهنی گیلفورد (فراوانی مورد انتظار)								
	جمع	تفکر ارزشیاب	تفکر واگرا	تفکر همگرا	حافظه شناختی	اعمال ذهنی گیلفورد		
	143	11	40	45	47	فراوانی	فعالیت	
		100%	8%	28%	31%	33%	درصد فراوانی	

جدول (۶) مقایسه فراوانی مشاهده شده با فراوانی مورد انتظار اعمال ذهنی گیلفورد در تطبیق فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی با استفاده از آزمون خی دو تک متغیری

مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری با خطای 0,01
47,818	3	11,34

جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به اینکه خی دو محاسبه شده، از مقدار خی دو جدول در سطح معناداری 0,01 بزرگتر است، با اطمینان 99 درصد می‌توان اظهار داشت که فراوانی‌های مشاهده شده به نحو معناداری از فراوانی‌های مورد انتظار در فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم تفاوت دارد و از 143 فعالیت مطرح شده در فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی، 45 فعالیت یعنی 31 درصد در سطح حافظه شناختی بود است. 49 فعالیت یعنی 34 درصد در سطح تفکر همگرا بوده است که بیشترین مقدار فراوانی را به خود اختصاص داده است. 38 فعالیت یعنی 27 درصد در سطح تفکر واگرا بوده و 11 فعالیت یعنی 8 درصد در سطح تفکر ارزشیاب بوده است. $P < 0.01$. جدول شماره ۶ در نتیجه در فعالیت‌های کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم به سطح تفکر همگرا و سپس حافظه شناختی و بعد هم به تفکر واگرا بیشتر توجه شده است.

۶_ بحث و نتیجه گیری

یافته های پژوهشی

1- میزان تطبیق محتوای کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی با سطوح حافظه شناختی، تفکر همگرا، تفکر واگرا و تفکر ارزشیاب چه قدر است؟

نتایج حاصل از تحقیق بدین قرار است از 440 عبارت مطرح شده در محتوای کتاب فارسی (خوانداری) پایه ششم ابتدایی 258 عبارت یعنی 59 درصد در سطح حافظه شناختی بوده است که بیشترین مقدار فراوانی رابه خود اختصاص داده است، 127 عبارت یعنی 29 درصد در سطح تفکر همگرا بوده است، 27 عبارت یعنی 8 درصد در سطح تفکر واگرا بوده و 18 عبارت یعنی 4 درصد تفکر ارزشیاب بوده است. این نتایج بیانگر این نکته است که تأکید بیش از حد کتاب فارسی خوانداری به یادگیری هایی است که به کشف و یا دوباره کشف کردن یک سری حقایق و اصول کلی، تعاریف در متن بازشناسی، دانستن و آگاه شدن داشته و در جهت دادن اطلاعات اولیه و دانش اولیه پرداخته است. البته شکی نیست که کتابهای درسی نمیتوانند از بیان چنین اطلاعات پایه و اولیه در سطح اعمال ذهنی شناختی به دور باشند، زیرا در هر فرآیند فکری باید حقایق و ایده های خاصی را که قبلاً فراگرفته شده (پیشینه یادگیری) مورد استفاده قرار دهند، اما تأکید بیش از حد به این سطح نخواهد توانست دانش آموزان را به سطوح بالای اعمال ذهنی رهنمون کند.

نتایج حاصل از این تحقیق بدین قرار است که با توجه به نتایج به دست آمده در فصل چهارم، محتوا و تصاویر کتاب فارسی (خوانداری و نوشتاری) بیشتر به حافظه شناختی تأکید دارد و به سطوح دیگر کمتر توجه شده است. در زمینه فعالیتها و تمرینات (خوانداری و نوشتاری) پایه ششم سطح تفکر همگرا، حافظه شناختی و تفکر واگرا از تعادل نسبتاً خوبی برخوردار می باشد. در پایه پنجم در فعالیتهای (بخوانیم) به تفکر همگرا بیشتر توجه شده است و در تمرینات (بنویسیم) به سطح واگرا بیشتر توجه شده است فعالیتها و تمرینات، (خوانداری و نوشتاری) بیشتر به حافظه شناختی توجه دارد و در زمینه عناصر واگرایی خلاقیت: در محتوا، فعالیتها و تمرینات و تصاویر (خوانداری و نوشتاری) در پایه ششم بیشتر به سطح روانی و فعالیتهای خوانداری و تمرینات نوشتاری به اصالت بیشتر توجه شده است.

۷_ منابع

- حسینی، افضل السادات (1387)، خلاقیت چیست و چگونه می توان کلاس درس خلاق داشت؟ تهران، انتشارات سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- حسینی، افضل السادات (1388)، ماهیت خلاقیت و شیوه های پرورش آن. مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- حسینی، افضل السادات و روح الامینی، جمیله السادات (1385)، سیر تحول برنامه های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در ایران، تهران، انتشارات نورالثقلین.
- خورشیدی، عباس و میرکمالی، سید محمد (1387)، روش های پرورش خلاقیت در نظام دانشگاه تهران، آموزش، تهران، انتشارات یسطرون.
- دلاور، علی (1387)، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران، انتشارات رشد.
- راهنمای برنامه درسی زبان فارسی آموزش ابتدایی (1380) تهران، انتشارات مدرسه.
- راهنمای برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی و دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی مصوب سال 1378، تهران، انتشارات کتب درسی.
- زندی، بهمن (1378)، روش تدریس زبان فارسی در دوره ابتدایی، تهران، انتشارات سمت.
- شعبانی، حسن (1382)، روش تدریس پیشرفته، تهران، انتشارات سمت.
- کریمی، حسین (1387) بررسی تحلیل محتوای کتابهای شکوفه های 1 و 2 و 3 ویژه نوآموزان دوره آمادگی استان کردستان، براساس عوامل خلاقیت گیلفورد، پایان نامه کارشناسی ارشد.

- ملکی، حسن و همکاران (1380)، کتاب معلم (راهنمای تدریس) آموزش و پرورش در دوره ابتدایی، تهران، انتشارات کتاب های درسی ایران.
- ملکی، حسن (1387) کتاب درسی (طراحی و تألیف)، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی
- ملکی، حسن (1381)، برنامه درسی و پرورش تفکر، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- میرزاییگی، علی (1389)، برنامه ریزی درسی در طرح درس، انتشارات سیطرون.
- نوریان، محمد (1381)، بررسی ارتباط برخی عناصر برنامه درسی فارسی پایه های اول، دوم، سوم و چهارم ابتدایی سال 1380، پایان نامه دکترا دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران

Analysis of the content of Persian books of the second half of the primary period (sixth grades) based on reading activities

Abstract

The main goal of the current research was to analyze the content of Persian books in the second half of the elementary school (sixth grade) based on the reading activities of Guilford creativity factors. Based on the statistical society, the Persian book has been determined and the measurement tool is the content of two Persian books, i.e. reading and writing books (in the sixth grade) and the researcher-made form.

In order to analyze the content, the unit registration method has been used in the field, and the data has been described and analyzed using tables, frequency and percentage. The validity of the measurement tool was accepted through the formula in the sixth grade of agreement and the reliability of the tool was accepted based on the time agreement coefficient method during three consecutive months. Analysis and interpretation of data based on spss using Pearson's correlation formula and descriptive statistics indicators software and frequency difference test formula was analyzed by relying on chi-square (chi-square) single variable formula.

The results of this research showed that:

Most of the content and images of Persian books (reading and writing) of each level are at the level of cognitive memory, and less attention has been paid to the level of divergent and evaluative thinking. In the sixth grade, the level of convergent thinking, cognitive memory, and divergent thinking has a relatively good balance. It should be mentioned about the divergent elements: the fifth grade in reading activities and writing exercises is more at the level of originality and content at the psychological level; And the sixth reading and writing content, activities and exercises and images are designed more at the psychological level.

Keywords: content analysis, Persian book, elementary level, Guilford's creativity factors, cognitive memory